

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

МАТЕРІАЛИ
III Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 23–24 травня 2019 року)

У двох частинах

Частина 1

Суми
Сумський державний університет
2019

АНАЛОГІЯ ПРАВА ТА АНАЛОГІЯ ЗАКОНУ: ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ

Савицька І. В.

*Студентка II курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Рябченко Т. О.

*к.ю.н., старший викладач кафедри КППІДП ННІ права
Сумського державного університету*

Аналогія закону та аналогія права у юридичній науці трактуються як правові аналогії.

Аналогією є такий умовивід, у якому від схожості предметів в одних ознаках можна зробити висновок про схожість цих предметів в інших ознаках [2, с. 149].

Зауважимо, що більшість вітчизняних правознавців не завжди розрізняють аналогію права та аналогію закону, що призводить до помилкового застосування обох правових аналогій, які можуть нести за собою непередбачувані наслідки.

На нашу думку, співвіднести ці два поняття цілком можливо, але результати мають варіюватися, залежно від підходу щодо них. Розглядувані поняття мають ряд спільних рис, які є досить загальними і не характеризують їх як два тотожних елементи правової системи, водночас дозволяють визначити їх сутність.

Аналогія права означає вирішення справи за наявності прогалини на основі загальних або галузевих принципів права, загальних засад і змісту законодавства. Даний спосіб передбачає використання низки принципів права, зокрема гуманізму, рівності перед законом і судом, відповідальності за вину, що закріплюються у загальних положеннях законів держави або у конституціях.

При застосуванні аналогії права саме такі принципи й виконують безпосередньо регулятивну функцію та виступають єдиною наявною нормативно-правовою підставою для прийнятого правознавчого рішення. Такий процес ґрунтується на основі двох основних умов: при виявленні прогалини в законодавстві; за відсутності тієї норми, яка зазвичай регулює такі суспільні відносини, що позбавляє можливості застосувати аналогію закону.

Як відомо, у таких ситуаціях правова аналогія покладає значно більшу міру відповідальності на правознавця, адже передбачає для нього більше суб'єктивізму й творчості, а отже, надає йому можливість висловити власну думку стосовно ситуації, що склалася, і запропонувати можливі варіанти усунення відповідної прогалини.

За умови застосування аналогії права автоматично створюється нове правило поведінки, що характерне лише для конкретної ситуації, яка розглядається на цей момент, а не для всіх схожих за аналогією суспільних відносин.

Разом із тим аналогія права вважається виключним засобом можливого юридичного впливу. За її допомогою прогалини у праві не усуваються, але достатньо оперативно долаються. Саме тому вона застосовується у випадку, коли не вдалося виявити необхідну правову норму. До прикладу, згідно зі статтею 8 Цивільного кодексу України цивільні відносини, що не врегульовані цим Кодексом, іншими актами цивільного законодавства або договором, регулюються тими правовими нормами цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, які регламентують подібні за змістом цивільні відносини (аналогія закону). У разі неможливості використати аналогію закону для врегулювання цивільних відносин останні регулюються відповідно до загальних засад цивільного законодавства (аналогія права) [5].

Статтею 8 Цивільного процесуального кодексу України передбачено, що у випадку, коли спірні відносини не врегульовані законом, суд застосовує закон, який регулює подібні за змістом відносини (аналогія закону), а за відсутності такого – суд виходить із загальних засад законодавства (аналогія права) (частина восьма) [6].

На нашу думку, закріплення відповідного положення є доцільним, адже спори у сфері цивільного права можуть знайти власний розвиток у цивільному процесуальному праві. І тоді саме суд зможе застосовувати аналогію права для вирішення спірного питання у правовідносинах. Якщо ж вести мову про застосування аналогії права у часовому аспекті, то вирішення поставленого питання повною мірою буде залежати саме від того, про застосування яких конкретних принципів може йти мова. Отже, якщо йдеться про властиві праву його внутрішні загальні принципи, то їх базовий характер свідчить про те, що вони існують набагато довше, ніж більшість чинних правових норм.

Інший випадок – принципи, які мають більш конкретний характер і закріплюються у певному нормативному акті, але можуть з'явитися чи зникнути у будь-який момент, за умови внесення змін до законодавства через можливий перегляд правозастосовцем власних уявлень, міркувань щодо засад певної сфери права.

Очевидно, що аналогія права застосовується у разі відсутності необхідної для врегулювання суспільних відносин норми права та створює нову поведінку для конкретної ситуації. Проте, якщо порівнювати її з аналогією закону, то на практиці аналогія права використовується рідше.

Аналогія закону передбачає вирішення справи за наявності прогалини на основі норми права, що регулює подібні суспільні відносини [4, с. 273]. Аналогія закону уможлиблює вирішення конкретної життєвої ситуації, котра не забезпечена відповідною регламентованою нормою, але може бути визначена на основі норми цієї або іншої галузі права, що зазвичай регулює аналогічні або концептуально схожі відносини. Для

застосування аналогії закону необхідною є потреба у врегулюванні цивільних відносин, при цьому останні не повинні бути врегульовані положеннями актів цивільного законодавства або договором.

Отже, аналогія закону означає розв'язання певної ситуації на підставі закону, що може регулювати такі суспільні відносини, які подібні до неврегульованих правом. Тому варто знайти той нормативний припис, який повною мірою регулює найбільш схожі правовідносини. Зазначена аналогія передбачає пошук необхідної норми за предметом правового регулювання. Насамперед розглядається правовий інститут, потім галузь законодавства, лише тоді з'являється можливість звернутися до інших інститутів і галузей права. За умови, коли знайдено норму, яку можна охарактеризувати як найближчу за змістом, починається вирішення проблеми на її підставі з урахуванням аналогічних норм, принципів інституту і галузі права, до якої належить ця норма. Як результат, після вивчення проблеми та її вирішення надається мотивоване обґрунтування причини, чому саме у цій ситуації використана аналогія закону.

Застосування аналогії закону базується на трьох основних принципах: а) доцільності (обирається саме та норма, яка є найефективнішою, найоптимальнішою та надає можливість досягти поставленої мети правового регулювання); б) законності (компетентний орган приймає рішення виключно у межах своїх повноважень, за визначеною процедурою та у передбаченій законом формі); в) обґрунтованості (аналогія закону може застосовуватися виключно на основі об'єктивно істинних існуючих юридичних фактів, які передбачаються гіпотезою норми права) [3, с. 458].

Названі принципи забезпечують найбільш точне і ефективне розв'язання поставленого питання, щодо якого компетентний орган не вийде за межі своїх повноважень. Необхідно зауважити, що такий спосіб вирішення справи не є довільним. Рішення приймається виключно відповідно до волі держави, що відображається і в окремих правових нормах, які можуть регламентувати схожі відносини, і в цілому у правовій системі держави. За такої умови органи правозастосування не ліквідують прогалину у праві повністю, а лише долають її.

Інститут аналогії закону не може застосовуватися в адміністративному та кримінальному праві, оскільки «немає правопорушення без вказівки на це у законі», що є гарантією захисту особи.

Отже, аналогія закону передбачає пошук аналогічної норми права, яка могла б вирішити певну ситуацію, коли відсутня та норма, що безпосередньо врегулювала б певний випадок. Вона базується на окремих принципах, які у співвідношенні з аналогією права є більш точними й ефективними.

Як бачимо, аналогія права та аналогія закону не завжди розмежовуються, що негативно відображається на їх тлумаченні. Ці інститути мають декілька спільних рис, які характеризують їх як способи усунення прогалин у праві. Проте, і аналогія права, і аналогія закону мають власні підстави та порядок застосування, а отже, їх ототожнення вважаємо недоцільним.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Погрібний С. Аналогія закону та аналогія права як засоби регулювання договірних цивільних відносин. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2010. № 5. С. 14–21.
2. Проценко М. Г. Логіка : підручник для студентів вузів. Суми, 2005. 252 с.
3. Теорія держави і права : підручник / О. В. Зайчук, А. П. Заєць, В. С. Журавський, О. Л. Копиленко, Н. М. Оніщенко, С. В. Бобровник, Н. М. Пархоменко, Т. І. Тарахонич, Ю. Л. Власов. Київ. 2006. 458 с.
4. Теорія держави і права : підручник / за ред. О. В. Петришина. Харків : Право. 2014. 273 с.
5. Цивільний кодекс України : від 16.01.2003 р. № 435-IV. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
6. Цивільний процесуальний кодекс України : від 18.03.2004 р. № 1618-IV. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

ЕКОНОМІЧНА ДЕМОКРАТІЯ: ІДЕЯ ТА ЇЇ МАТЕРІАЛІЗАЦІЯ В ЗАКОНОДАВСТВІ

Шульженко Ф.П.

*д.політ.н., професор, завідувач кафедри теорії та історії права
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»*

Дослідження політико-правового процесу виходу з кризи посттоталітарних країн Східної Європи та Прибалтики дає підстави дійти висновку, що позитивного результату їм вдалося досягнути за умови перегляду підходів до теоретичного розуміння сутності демократії, пошуку нових її форм та визначення юридичних механізмів її забезпечення.

Політичні сили, які прийшли в них до влади, поряд з утвердженням демократії в політичній сфері суспільства, використали досвід самодостатніх країн Заходу і створили відповідну правову основу для розвитку форм економічної демократії. Зазначене стало передумовою і підґрунтям досягнення відповідних стандартів демократичної, соціальної, правової держави і дало можливість багатьом з них (Болгарії, Естонії, Латвії, Литві,